

УДК 330.131.5

Миронова М. І.,

ORCID ID: 0000-0003-1438-4394,

к.е.н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ДО ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

Анотація. У статті проведений огляд основних методик оцінювання ефективності бізнесу. При аналізі літературних джерел встановлено, що відсутній єдиний підхід до оцінювання ефективності бізнесу та застосовуються різноманітні методики, які запропоновані провідними спеціалістами і науковцями та можуть досить успішно адаптуватися до вимог й особливостей організації бізнесу в Україні. Ринкові умови ведення бізнесу вимагають застосування передових, інноваційних підходів до оцінювання ефективності бізнесу, проте зазначено, що на сьогодні в Україні відсутня загальноприйнята методологія такого оцінювання. Проведений автором аналіз методик оцінювання ефективності бізнесу показує, що на сьогодні відсутній стандартизований і уніфікований підхід до аналізу й оцінювання показників ефективності бізнесу. За сучасних умов господарювання в Україні виникає нагальна потреба в удосконаленні та розробці теоретичних і методичних положень, інструментарію та практичних рекомендацій щодо оцінювання економічних результатів діяльності бізнесу. Визначено перспективні напрями подальших наукових досліджень проблем оцінювання ефективності бізнесу.

Ключові слова: ефективність, бізнес, умови ефективності, методологія оцінювання ефективності.

Myronova M. I.,

ORCID ID: 0000-0003-1438-4394,

Ph.D., Associate Professor of the Department of Theoretical and Applied Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

TO THE QUESTION OF BUSINESS EFFICIENCY ASSESSMENT
METHODOLOGY

Abstract. The article gives an overview of the basic methods of business efficiency assessment. In the process of analysis of literary sources, it has been determined that there is no single approach to assessing the business efficiency and the various methods proposed by leading specialists and scientists can be adapted pretty successfully to the requirements and peculiarities of business organization in Ukraine. Market conditions for doing business require the application of advanced, innovative approaches to the business efficiency assessment, but however today in Ukraine there is no commonly accepted methodology for such an assessment. The author's analysis of business efficiency methods shows that today there is no standardized and unified approach to the analysis and evaluation of business efficiency indicators. Under the current business conditions in Ukraine, there is an urgent need to improve and develop theoretical and methodological provisions, tools and practical recommendations for assessing the economic results of the business activities. The perspective directions of further researches of problems of business efficiency assessment are determined.

Key words: efficiency, business, efficiency conditions, methodology of efficiency assessment.

JEL Classification: C52, D61

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2019-24-17>

Постановка проблеми. Питання ефективності бізнесу завжди були, є і будуть одними з найактуальніших в економічній науці, оскільки без досягнення бажаних ефекту й ефективності неможлива реалізація намічених соціально-економічних цілей, поступальний розвиток підприємства та забезпечення соціальної відповідальності бізнесу.

Діяльність бізнесу здійснюється в розрахунку на власні ресурси і резерви, а тому необхідно зосередити особливу увагу на оцінюванні, глибокому аналізі

та контролі ефективності функціонування як матеріальної основи бізнесу, головного засобу фінансової стійкості й розвитку підприємства.

За умов ринкової економіки перед бізнесменами постають як проблеми підвищення ефективності діяльності компанії в цілому, так і ефективного управління окремими видами ресурсів. Їх вирішення неможливе без аналізу теоретичних положень, методологічних підходів, інструментарію оцінювання та методологічного забезпечення аналізу ефективності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основи теорії та методології, практичного інструментарію оцінювання ефективності бізнесу, побудови системи показників, їх взаємозв'язків, аналізу, управління та підвищення ефективності бізнесу формувалися й розвивалися у роботах багатьох вчених, серед яких Б. Артамонов [1], О. Богданович [2], Т. Голубєва [3], Л. Козерод [7], І. Колос [4], І. Тюкавкін [10] та інші. У працях цих вчених досліджено сутність та форми ефективності бізнесу, розглянуто окремі методики комплексного оцінювання його ефективності. Визнаючи важливість досліджень в даній галузі, варто відзначити, що наукових висновків, присвячених складним і різноманітним проблемам теорії та практики оцінювання й аналізу ефективності бізнесу, пропозицій і рекомендацій по її підвищенню недостатньо.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення понятійно-термінологічного конструювання категорії “ефективність бізнесу” та визначення головних критеріїв оцінювання діяльності бізнесу за сучасних умов

Виклад основного матеріалу дослідження. Бізнес – це організація вигідної справи, котра створюється групою людей, які працюють разом, з метою досягнення корпоративних цілей компанії. Бізнес – це вічний рух уперед, за якого завжди потрібно залишати місце для альтернативних стратегічних рішень для відповіді на питання: «what if?» (а що, якщо?). Визначальним критерієм ефективності роботи будь-якого бізнесу в довгостроковому плані є отримання прибутку.

Ефективність – це якісна, динамічна економічна категорія, безпосередньо пов'язана з інтенсивністю функціонування і розвитку виробництва. Якщо кінцевий результат функціонування бізнесу збігається з його цілями, то діяльність бізнесу вважається раціональною, а якщо результат зворотний, то діяльність є нераціональною. Основними вимогами аналізу й оцінювання ефективності бізнесу є взаємопов'язаність наявних цілей та кінцевих результатів його діяльності [10].

Інтерес до оцінювання ефективності бізнесу визначається значенням, яке виявляється у формі оцінки та використовується при прийнятті рішень, що стосуються діяльності компанії. Результат оцінки може бути орієнтиром при прийнятті обґрунтованого інвестиційного рішення, реструктуризації, розробці плану розвитку бізнесу та в багатьох інших випадках. У свою чергу, підвищення ефективності бізнесу – це те, до чого прагнуть його власники, тому не дивно, що в країнах з розвиненими фінансовими ринками менеджерів часто мотивують приймати такі рішення, які покликані збільшувати ефективність бізнесу.

Оцінювання ефективності бізнесу особливо важливе, враховуючи збільшений обсяг угод злиттів і поглинань на світовому ринку в недавньому минулому та кризові явища в Україні, а за таких умов

точність оцінювання ефективності бізнесу повинна бути якомога вищою.

На сьогодні економічні умови в Україні передбачають перегляд деяких теоретичних і практичних засад визначення ефективності бізнесу. Процеси дослідження та розробки показників ефективності бізнесу постійно вдосконалюються, з'являються нові методи, підходи і концепції як до оцінювання функціонування, так і до комплексної характеристики ефективності бізнесу шляхом створення нових технологій, програм, відкриття нових напрямків дослідження.

Автором проаналізовано як традиційні, існуючі методики і показники оцінювання ефективності бізнесу, так і нові методики, які базуються на сучасних інформаційних технологіях. На сьогодні основний акцент у методологічних підходах відводиться оцінюванню стратегічної ефективності бізнесу на основі впровадження наукоємних технологій і засобів.

Найчастіше використовувані методики оцінювання ефективності бізнесу, а також основні показники, що застосовуються у даних методиках, наведені в таблиці 1.

У даний час ефективність діяльності бізнесу можна також оцінювати з допомогою виробничих функцій, де аналізуються й оцінюються такі показники, як прибуток, витрати, дохід підприємства і ряд інших [9].

Основними різновидами функцій є: лінійна, параболічна, степенева, показникова, гіперболічна. Найчастіше застосовують для аналізу і розрахунку ефективності двох-, трьох- і більше факторні виробничі функції, такі як функції В. Леонтьєва, Солоу й Кобба-Дугласа.

Також варто звернути увагу на ефекти в управлінні, які знижують ефективність бізнесу. До них належать:

- *ефект тунелю.* Коли менеджер перебуває “у тунелі”, він не сприймає належним чином все те, що відбувається навколо. Великий вплив має власна суб'єктивна оцінка ефективності;

- *ефект гусениці.* Коли гусениці шукають їжу, вони можуть пройти величезні відстані, але тільки рухаючись за лідером. Якщо лідер їх ні до чого не приводить – вони гинуть. Бізнесу також властива така помилка: підприємства галузі, рухаються за новатором-конкурентом, часто упускаючи з уваги головне – потреби клієнтів;

- *ефект бар'єру.* Якщо акваріум розділити надвоє бар'єром, риба буде плисти тільки до бар'єру. Однак і після того, як бар'єр буде прибраний, риба продовжить плавати лише до місця поділу. Керівнику важливо пам'ятати: те, що було неможливим вчора, сьогодні може бути цілком реальним. Необхідно продовжувати осмислений рух, а не керуватися досвідом і звичками.

Основні методики оцінювання ефективності бізнесу

№ з/п	Назва методики	Зміст
1	ФВА – функціонально-вартісний аналіз [3]	Базується на методі експертного оцінювання для визначення значущості показників продукції і вимог споживачів
2	MVA – методика оцінювання з використанням моделі ринкової доданої вартості (Market Value Added) [2]	Обчислюється за формулою: $MVA = \text{ринкова вартість капіталу компанії} + \text{ринкова вартість залученого капіталу} - \text{використовуваний у виробництві капітал}$
3	Статистичні методики оцінювання ефективності	Оцінювання проводиться на базі статистичних даних, найбільше значення приділяється аналізу синергетичного ефекту
4	Методики оцінювання ефективності з урахуванням витрат на інформатизацію	Застосовуються для оцінювання інвестиційних проектів
5	Методика Д. П. Нортон і Р. С. Каплана (ССП- збалансована система показників) [6]	Проводиться аналіз стратегічних напрямків функціонування підприємства, аналіз й оцінювання фінансових та нефінансових показників
6	EVA – оцінювання економічної доданої вартості. Модель Б. Стюарта (Economic Value Added) [11]	Оцінюється вартість компанії (базова) з урахуванням збільшення її на поточну вартість майбутніх активів. Використовується кілька методик EVA: ROIC, ROE (ROI) і CFROI
7	Методика визначення економічної маржі (EM)	Це найбільш універсальний показник для аналізу й оцінювання інвестицій, який поєднує у собі переваги методик оцінювання вартості підприємства
8	Методики оцінювання ефективності з використанням виробничих функцій	Оцінюють залежність результатів функціонування підприємства, галузі або економіки в цілому від впливу на ці результати певних факторів

Побудовано автором.

Останнім часом оцінювання комплексної ефективності діяльності, а тим більше майбутнього функціонування бізнесу, є складним процесом. Це пов'язано з тим, що ефективність діяльності як комплексний критерій оцінки стосовно бізнесу може включати додаткові показники діяльності та особливості управлінських процесів, а також показники, що враховують перспективи розвитку, вдосконалення та ін.

На кожному етапі розвитку бізнесу підприємець стикається з необхідністю оцінювати ефективність бізнесу. Саме за допомогою такої оцінки керівник робить висновок, наскільки його компанія відхилилася від прогнозного сценарію (що, як правило, формується ще до відкриття підприємства) і вибудовує нову стратегію розвитку (або коригує існуючу). Таким чином, ефективність бізнесу – не що інше, як сукупний індикатор успішності компанії та відповідності її нормативним кількісним показникам, властивим для деякого етапу життєвого циклу.

Ефективність бізнесу визначається не тільки кількісними умовами, а й якісними. Їх оцінку формувати значно складніше, оскільки керівник не може виступати експертом по причині того, що його думка є свідомо суб'єктивною (ефект тунелю). Тому доречно залучати до оцінювання незалежних експертів (аудиторів). Всього виділяють чотири основні умови ефективності бізнесу (рис. 1).

Звичайно, ці умови – не догма, оскільки багато залежить від специфіки бізнесу. Однак невиконання однієї з умов – досить явний “тривожний дзвінок” неефективності.

Щодо кількісних показників ефективності, універсальної системи показників на сьогоднішній день не існує – кожен бізнесмен вибирає показники ефективності “під себе”. Однак частіше за інших використовуються такі параметри (рис. 2).

Розглянемо кожен параметр (рис. 2) докладніше:

1. *Стабільне збільшення асортименту.* До бюджету компанії має закладатися достатньо коштів не тільки для поточного існування, але і для розвитку. Ефективним бізнес вважається, якщо асортиментний ряд регулярно оновлюється та розширюється.

2. *Збільшення чисельності лояльних клієнтів.* Для залучення постійних покупців проводяться акції, продумуються програми лояльності.

3. *Частка ринку.* Ознака ефективності – анутетне зростання частки ринку. При розрахунку частки ринку рекомендується використовувати регіональний показник ємності ринку, а не загалом по країні – так результати будуть точнішими.

4. *Прибуток з одного менеджера.* Абсолютне значення в якості орієнтира тут навести не вдасться, але відомо, що як прибуток менеджер повинен приносити суму, яка принаймні в 5 разів перевищує витрати на його утримання.

5. *Кількість клієнтів менеджера та продажі одному клієнту.* Ці два показники обов'язково повинні перебувати в кореляції. Наприклад: співробітнику офісу продажів мобільних телефонів дається щоденний план – продати товару на 30 000 гривень 5 клієнтам. Якщо розвести ці два показники, то існують такі ризики: співробітник продасть дорогий телефон одному клієнтові та втратить мотивацію.

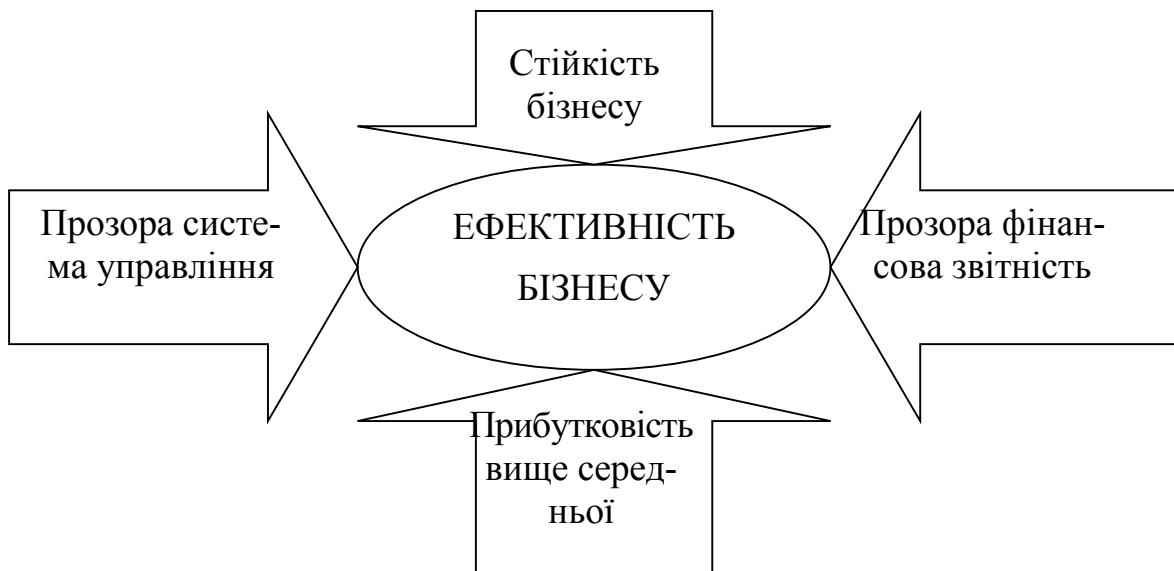

Рис. 1. Умови ефективності бізнесу (побудовано автором)

Рис. 2. Параметри ефективності бізнесу (побудовано автором)

Оцінювання описаних вище показників ефективності по одному дасть інформацію про якість лише одного з бізнес-процесів – якщо ж звести їх в систему, можна судити про ефективність бізнесу в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведений автором аналіз методик оцінювання ефективності бізнесу показує, що на сьогодні відсутній стандартизований і уніфікований підхід до аналізу й оцінювання показників ефективності бізнесу. За сучасних умов господарювання в Україні виникає нагальна потреба в удосконаленні та розробці теоретичних і методичних положень, інструментарію та практичних рекомендацій щодо оцінювання економічних результатів діяльності бізнесу. На даний час економіка України поступово оговтується від кризи, але тим не менше за умов високої турбулентності ринкової кон'юнктури можливий цілий набір різних перспектив – від швидкого зростання до важкої та досить тривалої депресії. Відповідно, бізнесмени повинні не фрагментарно, а своєчасно, в межах “глибинного управління” вияв-

ляти причини виникаючих проблем бізнесу й орієнтувати вектор стратегічного розвитку в правильному напрямку, на випередження можливих подій. Із раніше зроблених помилок повинні бути винесені відповідні висновки, що стосуються системного підходу до модернізації бізнесу та переведення його на інноваційний шлях.

Потребує всебічного вивчення позитивний світовий досвід впровадження інноваційних методик оцінювання ефективності бізнесу. Перспективним для подальших досліджень є застосування сучасних інформаційних технологій для оцінювання ефективності бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артамонов Б. В. Концептуальный подход к оценке эффективности бизнеса в условиях нестабильности / Б. В. Артамонов // Научный вестник МГТУ ГА. – 2011. – № 167. – С. 12-16.
2. Богданович О. Г. Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів

REFERENCES

груп економічного впливу / О. Г. Богданович // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2015. – № 1. – С. 209-214.

3. Васильева Л. С. Анализ финансовой отчетности : учебник / Л. С. Васильева, М. В. Петровская. – М. : КНОРУС, 2019. – 274 с.

4. Голубева Т. С. Методологічні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства / Т. С. Голубева, І. В. Колос // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 5 (59). – С. 66-71.

5. Ислямова Э. Р. Методы определения стоимости компании / Э. Р. Ислямова // Науковий вісник НГУ. – 2011. – № 1. – С. 112-120.

6. Каплан Р. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р. Каплан, Д. Нортон. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Олимп-Бизнес, 2008. – 320 с.

7. Козерод Л. А. Методика оценки экономической эффективности бизнес-процессов предприятия / Л. А. Козерод // Вестник НГУ. – 2009. – Т. 9. – Вып. 1. – С. 83-90. - (Серия: Социально-экономические науки).

8. Миронова М. І. До питання оцінки ефективності функціонування національної економічної системи / М. І. Миронова // Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. – 2016. – Вип. 51. – С. 130-133.

9. Сараев А. Л. Прогнозирование эффективных характеристик затрат неоднородного производства / А. Л. Сараев, Л. А. Сараев // Вестник Самарского государственного университета. – 2012. – № 4 (95). – С. 109-114.

10. Тюкавкин И. М. Методология оценки эффективности функционирования предприятия / И. М. Тюкавкин // Вестник Самарского государственного университета. – 2015. – № 9/1 (131). – С. 204-208. – (Серия “Экономика и управление”).

11. Zidane Y. Defining project efficiency, effectiveness and efficacy / Y. Zidane, N. Olsson // International Journal of Managing Projects in Business. – 2017. – Vol. 10. – Issue 3. – pp. 621-641. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.1108/IJMPB-10-2016-0085>.

1. Artamonov, B. V. (2011), Kontseptualnyi podkhod k otsenke effektivnosti biznesa, *Nauchnyi vestnik MGUTU GA*, 167, pp. 12-16.

2. Bohdanovych, O. H. (2015), Analiz efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na zasadah uzgodzhennia interesiv hrup ekonomichnoho vplyvu, *Marketynh i menezhment innovatsij*, 1, pp. 209-214.

3. Vasiljeva, L. S. and Petrovskaia, M. V. (2019), Analiz finansovoi otchetnosti, Moscow, Knorus, 274 p.

4. Holubieva, T. S. (2011), Metodolohichni pidkhody do otsinky efektyvnosti diialnosti pidpriemstva, *Aktualni problemy ekonomiky*, 5 (59), pp. 66-71.

5. Isliamova, E. R. (2011), Metody opredeleniia stoimosti kompanii, *Naukovyi visnyk NGU*, 1, pp. 112-120.

6. Kaplan, R. and Norton, D. (2008), Sbalansirovannaia sistema pokazatelei. Ot strategii k deistviu, 2nd ed., Moscow, Olimp-Biznes, 320 p.

7. Kozero, L. A. (2009), Metodika otsenki ekonomicheskoi effektivnosti biznes-protsessov predpriatiia, *Vestnik NGU. Sotsialno-ekonomicheskie nauki*, vol. 9, issue 1, pp. 83-90.

8. Myronova, M. I. (2016), Do pytannia otsinky efektyvnosti funktsionuvannia natsionalnoi ekonomichnoi systemy, *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, 51, pp. 130-133.

9. Saraiev, A. L. and Saraiev, L. A. (2012), Prohnozirovaniie effektivnykh kharakteristik zatrat neodnorodnoho proizvodstva, *Vestnik Samarskoho hosudarstvennoho universiteta*, 4 (95), pp. 109-114.

10. Tiukavkin, I. M. (2015), Metodolohiia otsenki effektivnosti funktsionirovaniia predriatiia, *Vestnik Samarskoho hosudarstvennoho universiteta. Ekonomika i upravleniie*, 9/1 (131), pp. 204-208.

11. Youcef J.-T. Zidane and Nils O. E. Olsson (2017), Defining Project Efficiency, Effectiveness and Efficacy, *International Journal of Managing Projects in Business*, vol. 10, issue: 3, pp. 621-641, available at: <https://doi.org/10.1108/IJMPB-10-2016-0085> (Accessed Mar 6, 2019).

Стаття надійшла до редакції 12 березня 2019 р.